

ČESKÉ PRÁVO

ČASOPIS SPOLKU NOTÁŘŮ ČESKOSLOVENSKÝCH

ŘÍDÍ PROF. Dr. EM. SVOBODA S KRUHEM REDAKČNÍM.

VYCHÁZÍ KAŽDÝ MĚSÍC MIMO ČERVENEC A SRPEN. — REDAKCE A ADMINISTRACE V PRAZE-II. ŽITNÁ UL. Č. 4b. — PŘEDPLATNÉ ROČNĚ 40 Kč I S POŠTOVNÍ ZÁSILKOU. — JEDNOTLIVÉ ČÍSLO Kč 4.

ROČNÍK XIV.

V PRAZE, V ŘÍJNU 1932.

ČÍSLO 8.

EMIL SVOBODA:

K otázce etiky a práva.

Odborníci filosofičtí nemají rádi, když se jim plete do jejich oboru člověk, který nemá formální, filosofickou aprobaci. Knihy »diletantů« se nečtou a vážně neposuzují, a dostane-li se někdy právník na cestu filosofování, bývá odbyt dosti krátce. Nedávno vyšla kniha prof. Krejčího o politice a mravnosti, a ta kniha podává znamenitý doklad o tom, jak dopadne právo, zmocní-li se ho odborně školený filosof. Ale nejsem cechovně orientován, nechci, aby se velkopansky přešlo přes knihu prof. Krejčího, a naopak jí věnuji pozornost alespoň v některých směrech v tomto rozboru, aby snad při příštím vydání mohlo býti opraveno to, co jinak velmi pozoruhodnou práci vynikajícího českého filosofa ruší a poškozuje na konečném dojmu. Nemohu zde pojednati o všem, co po korektuře volá. Snad si jiní povšimnou zbytek.

Na stránce 202 čtu tato slova: »Já to běru prostým rozumem, jakým se jen mohou řídit soudcové laikové, nejsouce mateni odbornickými reminiscencemi, a soudím, že zákony nemají býti abstraktní formulace, do jejichž pytle by se dala vměstnat hromada konkrétních jednotlivostí, shodujících se jen jedním nebo málo charakteristickými znaky, nýbrž že mají býti stručné, jasné, zřetelné, konkrétní jako jsou známá přikázání boží, při jejich aplikaci na určité případy snad ani nejsou možny pochybnosti a různosti.« Autor zvolil desatero jako vzor. Ukáží tedy, zda ustanovení božích přikázání jsou nesporná. Nemohu arci látku vyčerpat, stačí jen ukázky výkladu.

»V jednoho Boha budeš věřiti.« To je jednoduché, jasné a konkrétní. Ale je otázka: snese se s tímto příkazem katolické učení o boží trojici a o osobní existenci ďábla? Někteří teologové protestantští to rozhodně popírají. Tím spíše se dá uvažovat o tom, zda tomu vyhovuje uctívání svatých a světic, atd. Dva nesmiřitelné tábory stojí proti sobě.

»Nevezmeš jména božího nadarmo.« Je tedy dovoleno, dovolávati se boha přísahou? Není to nadarmo, přísahá-li se ve sporu o dosti malichernou otázku majetkovou? Co jest a co není marnost před tváří boží? Týž nesmiřitelný rozpor, který zavinil mnoho zla na světě.

»Pomni, abys den sváteční světil.« Zhřeší proti tomu ten, kdo koná dílo milosrdenství? Stačí, nic nedělat, nebo je třeba světit den sváteční službou boží? Je zne-

svěcením zábava? Sluší dáti přednost pochmurné nudě neděle, kdy je všechno zavřeno — i divadla a p.?

»Cti otce svého i matku svou atd.« Platí to i tehdy, jsou-li rodiče oba nebo některý z nich naprosto nehodní úcty svých dětí? Jak má dítě vyhovět, když při nejllepší vůli úcty nemá? Stačí projevy formální, za nimiž není skutečné úcty? Stáváme se rodiči pouhým zplozením a zrozením dítěte? To je známá otázka Dostojevského. Atd.

»Nezabiješ.« To je tak jednoduché, jasné a konkrétní — a při tom tak nekonečně sporné! Týče se to i vojáků a soudců — je dovoleno zabít v sebeobraně a kdy je sebeobrana překročena? — Je lhostejný úmysl, t. j. zda pachatel chtěl smrt své oběti, či jednal jen z jiného nepřátelského úmyslu, či snad jednal jen z hrubé nedbalosti, z rozpuštělosti, nebo snad dokonce z milosrdenství, aby nešťastníku zkrátil děsné muky předsmrtné? Či to je všechno jedno? A co duševní stav pachatelův: rozčilení, zoufalství, pomatenost... Takto by se dalo pokračovat. Životní rozmanitost je nevyčerpatelná.

Desatero je zákon nekonečných možností. Soudcovo uvážení má nesmiřitelně široké pole a mechanické vyhledání pravdy na způsob rovnice »dvakrát dvě jsou čtyři« je nemožné. Je vinen zákon nebo zákonodárce? Na tuto otázku odpověděl v »Nikomachově Étice« Aristoteles slovy: »Chyba zajisté není v zákoně ani v zákonodárci, nýbrž v povaze věci.« Tisíciletí nás dělí od velikého Mistra, ale dosud nevědí naši filosofové, že se žádnou kasuistikou nedají vyčerpati možnosti, jaké přináší vlnobití života, že úplnosti a poměrné spravedlnosti zákona se nedá jinak docílit, než vhodným vsunutím pojmů širokých a pružných, a to tak, aby na jedné straně netrpěla bezpečnost právní přílišnou neurčitostí, na druhé, aby nebyl soudce příliš svazován ve své činnosti, hledající spravedlnost.

Že se někdy stane rozhodnutí, kterého nemůžeme schvalovati, je pravda. Jsme lidé a kritisujeme chyby velmi přísně, aby po druhé nebylo chyb. Ale pravda je také, že ten, kdo svou při prohrál, nebude objektivní ve svém soudu o právu a právníku. Je tedy třeba bráti s velkou opatrností projevy lidí »ublížených«. (Autora knihy, o níž tu jde, mezi ně nepočítám.) I kdyby se zákon v jednotlivém případě skutečně neosvědčil, neznamená to ještě, že je vůbec špatný. Neboť zákon musíme posuzovati sub specie societatis, t. j. podle toho, zda se osvědčuje s hlediska života pospolitého, pro který jest určen. A ovšem největší péči máme věnovati vycho-

vání a výběru soudců. Zákonodárce, který se nemůže spolehnouti na svoje soudce, neudělá dobrých zákonů, ani kdyby jim dal rozměry naučných slovníků o desítkách svazků.

»V mravnostní ideologii i v etické teorii, v právnickém a v politickém slovníku jsou trest a zločin (v nuancích různě odstupňovaných) pojmy souvztažné a celý právnícký stav by pozbyl důvod existence, když bychom si musili z veřejného života odmysliti trestání zla...« Trestání zla si nemůžeme odmysliti jinak, než že by přišlo tisícileté království boží na zemi. Souhlasím s prof. Krejčím, že slovo trest je nepřesné a že by se mělo nahradit jiným termínem (viz str. 201 spisu, o který tu jde). Neboť si člověk nemůže osobovati moc ani schopnost, aby trestáním svých bližních konal spravedlnost ve vlastním, étickém smyslu slova. Jde spíše o napravení lidí, kteří se dostali na zlé cesty, jde o výstrahu pro ty, kterým se nedostává dostatečně silných představ zábranných, a jde o ochranu společnosti od individuů nepravdivých, a to ne zabíjením, ale izolací jako nebezpečných šilenců. Ale i při tom musí býti následek přiměřený povaze činu, čemuž moderní právo chce vyhověti tím, že hledí více k subjektivní stránce, t. j. k míře mravní zkaženosti, jak se činem projevuje, než ke hmotným následkům činu. Jde tedy spíše o terminologický spor, uvažuje-li se o právu trestati. Kdyby však činnost, směřující k ochraně nevinných lidí před zločinci ustala, pochybuji, že by se stalo zvláště příjemným, bydlení ve velkém městě, nebo procházeti se na osamělých místech, nebo jezdit v automobilu po silnicích takového státu. Že by stačilo, aby soudce zločinnovo jednání deklaroval po provedení důkazního řízení za zločinné, a že by takto zločinec našel trest sám v sobě a ve svém svědomí, pokládám za utopický sen o novém člověku, za sen neskutečný a příčící se psychologii dnešních lidí. (Právníci musí při svých úvahách počítati s průměrem, ne s individuí nejvyšší mravní úrovně — kteří se ostatně obvykle zločinů nedopouštějí.)

Ale i kdybychom se zabývali utopickým stavem, kdy trest nejen terminologicky, nýbrž materiálně zmizí ze světa, neznamenalo by to, že celý stav právnícký pozbude důvod své existence. Není přece možno zapomenout celé nedohledné oblasti soukromého práva (rodinné, dědické, věcné, smluvní, náhrada škody — obchodní, směnečné, autorské, patentní, pojišťovací, horní) a ještě mnohem rozsáhlejšího oboru práva správního (organizace školství, zdravotnictví, sociální péče, správy zemědělské, obchodní živnostenské, průmyslové, zákonodárství dělnického, komunikačního t. j. pošt. telegrafu, železnic atd., dále správy a policie stavební, vodní, bezpečnostní, evidenční, dále správy finanční, justiční, vojenské atd. atd.) práva ústavního, mezinárodního... V tom všem by právníci pozbyli důvodu své existence, kdyby se přestalo trestati? Ale nesmí se ani na to zapomenout, že existuje také jurisprudence kautelární, která má za účel pečovati, aby ke sporům ve věcech právních nedošlo. — To je věc, na kterou mnohý člověk zapomene; — nestará se, aby udělal pořádnou smlouvu, jasnou, nespornou a důkladnou, aby byl pro budoucnost chráněn pro všechny případy. Často je počátečný nenorádek a ležérnost příčinou, že vzejde těžko řešitelný spor. Lékař za to nemůže, když se někdo dlouho nechá léčit domácími prostředky, a přijde k němu s nemocí zanedbanou, nebo rozjitřenou v katastrofální míře. Ale totéž platí ve věcech právních. Kautelární jurisprudence

má význam dalekosáhlý právě tím, že působí praevenitivně, ne repressivně; proto přichází včas, než vzniklo právní nebezpečí.

Snad aspoň pro tento úkol by byl ochoten autor knihy, o níž se tu pojednává, zachovati »advokaturu«, kterou na stránce 182 chce odstranit v zájmu mravnosti. Snad ani v tom není nic nemravného, když se lidé ve složitých věcech právních poradí se svým právním poradcem? Neboť život je složitý a složitě je i právo, které organizuje a vede pospolitý život lidí. Je věru třeba mnoho zkušenosti, velmi mnoho studia a neustálého sledování vědy i praxe, aby někdo v této komplikované látce mohl býti rádcem spolehlivým.

Zbude tedy jen zastupování před soudem, jako »advokatura«, která má býti odstraněna »při očistě veřejných poměrů, při snaze povznést mravní úroveň společenského života«. Ale hledíme-li především ke sporům občanským: nenapadá přísného kritika »advokatury«, že by sotva lidé věnovali čas a riskovali náklady na spor, kdyby předmětem byla otázka tak jednoduchá, jako, že dvakrát dvě jsou čtyři? V životě právním je převážně množství věcí tak jasných, že lidé nejdou na soud, a dobrovolně plní svoje povinnosti. Jsou lidé, kteří po celý život nepřijdou do styků s procesním soudem. Vznikne-li spor, pak asi proto, že věc není tak docela jasná. Bude třeba vykládati zákon, bude třeba vykládati projevy a chování lidí, bude třeba slyšeti svědky a znalce, bude třeba po velkém a snad i složitém řízení nalézt, na čí straně jest právo. A rozhodnutí se někdy bude pohybovat na ostří nože — jako tak mnohá diagnosa lékařská. Divíte se, že lidé, o jejichž majetek a existenci jde, svěřují svůj osud odborníkovi? A co je v tom nemravného, že se ve sporné otázce různí názory? V které vědě je nemravností míti na určitou otázku různý názor?

A v právu trestním? Největší hrůza inkvisičních soudů bylo to, že člověk obviněný neměl zastání před svými soudci. Všichni kolem něho chtěli jediné: jeho odsouzení a zkázu. Jestliže dnes jsou rozděleny úlohy, takže jiný soudce vede vyšetřování, jiný pak vlastní řízení soudní — jestliže před nestranným soudcem proti veřejnému žalobci stojí obhájce obžalovaného, a to i kdyby nemohl nic jiného učiniti pro svého klienta, než že kontroluje vše, co se při soudu děje, a zabezpečuje, aby proti němu v celém řízení byl zachován zákon — znamená to spolu s veřejností a se soustavou ústního projednávání sporu trestního za bezprostřední přítomnosti soudce a osob na sporu zúčastněných ohromný pokrok ve směru ke spravedlnosti. Spravedlnost ani vůči zločinci se nedá odstranit ve jménu mravnosti. Slovo »vysekat« někoho ze sporu je lidové rčení, jakých v lidovém lékařství je celý slovník. Ale nic neznamená. Kdyby mělo znamenat, že zločinec bude působením advokáta uznán nevinným, pak by to znamenalo výtku soudnictví, ne »advokatury«, a to soudnictví laickému (porotám) spíše než soudcům z povolání — anebo výtku jednotlivci mezi advokáty, jak to učinil v onom známém případě D o s t o j e v s k ý, když advokát příliš horlivě obhajoval vražednici sokyně. Ale ač jsem četl mnoho výtek proti advokátům u Dostojevského, nečetl jsem tak mylnou generalisaci a požadavek odstranění obhájců. Neboť Dostojevský znal tyto věci ze života, ne z druhé ruky.

Je tomu asi 125 let; ve Vídni zasedala komise, jejímž úkolem bylo vypracovati občanský zákoník pro »dědičné země rakouské«. Hlavní referent F r a n z v o n Z e i l l e r podával zprávu o návrhu, který přišel od jed-

noho rakouského soudu, aby za účelem zjednodušení služby soudní bylo dovoleno soudu, naskytne-li se mu sporná otázka, zepatí se přímo u nejvyšší soudní instance, jak to má rozhodnouti. Vedle jednoduchosti docílilo by se takto i důslednosti soudního rozhodování, takže by nebylo různých názorů o téže věci, čímž by vzrostla i úcta poddaných k zákonu, k právu a k soudu. Tehdy Zeiller skvělým způsobem dokázal nesmyslnost návrhu, který by ve svých důsledcích přímo olupoval občanstvo o možnost dovolati se spravedlnosti proti nesprávnému, na pochybném výkladu zákona vybudovanému rozhodnutí, který by chybu, jež se lidem vždycky může přihodit, učinil nenapravitelnou a důslednosti by obětoval spolehlivost rozhodování. Nejvyšší míra věcné a formální správnosti soudních rozhodnutí spočívá právě v možnosti instančního přezkoumání věci. To bylo asi roku 1809.

Ale roku 1932 praví prof. Krejčí na str. 190: »Rozhodně však myslím, že by způsobem tuto naznačeným, tím, že by rozhodoval jediný soudce sám a že by nebylo z jeho rozsudku odvolání, vážnost soudu jen získala a jurisdikce ozářena byla jakousi gloriolou neomylnosti, vzbuzující důvěru a udržující skepsi na uzdě.« Ovšem, že při tom autor myslí na trestní soud. Ale pak jest jeho učení hodno Robespiera. Uvádí-li se hlas z Německa, že soudy podléhají tlaku stranictví, uvádí-li se z Československa hlas, vytýkající časté kolísání nebo chybování nejv. soudu v některých věcech, čekalo by se logicky volání, že je třeba zvýšiti úroveň soudnictví a pevněji zajistiti naprostou, nejen formální nezávislost soudců. Na místě toho se navrhuje reakční návrat k soudnictví inkvisičnímu, zrušení poslední záruky právní bezpečnosti přezkoumáním soudních rozhodnutí vyššími instancemi — ale za to také odnětí soudu práva trestati, takže by se soudce omezil na prostý výrok, že čin obžalovaného je skutečně zločin — a trest by vykonalo pachatelovo svědomí...

K tomu již nemám, co bych podotknul. Jenom jedna věc ještě zbývá, a to je známý Aristotelův pojem eunomie. Není třeba rozvádět tu nauku harmonie mezi zákonem a smýšlením občana. Snad celá zoufalá nauka Machiavelliho nespočívá v ničem jiném, než v tom, že ve své vlasti viděl nedostatek a zároveň nedosažitelnost té eunomie, bez níž život národa a státu není možný. Jestliže tedy prof. Krejčí na str. 113 praví: »Uzákoněná mravní norma přestává býti normou mravní, neboť pozbývá vlastnosti, která činí nějaký společenský úkaz mravním, totiž znaku vnitřní závaznosti« — mýlí se. Právní normy musí podržeti svou vnitřní závaznost, má-li býti život ve státě vůbec možný. Miliony občanů konají to, co zákon na nich požaduje, aniž si jsou vůbec vědomi, že se věcmi toho druhu zákon zabývá, miliony občanů plní ustanovení zákonů, aniž je napadne myšlenka, že k tomu mohou býti mocí donuceni. Násilné zakročení právní moci jest a musí býti v nesmírném příboji života jen poměrně výjimečným zjevem. Zákon má a také musí míti moc výchovnou, jinak by musila přijít katastrofa. I dosti tvrdý řád, je-li schopný života, se vžije. Bezděčně a z vnitřní závaznosti se zachovává.

Není dost exekutorů, kteří by musili zasáhnouti, kdyby lidé dobrovolně neplnili svých závazků k spoluobčanům a ke státu. V tom moři žalob a exekucí by zašel svět naší civilizace. A konec revoluce je patrný jen z toho, že už masy lidí žijí dobrovolně pod novým právním řádem, přijímajíce jej za pravidlo svého pospolitého života.

V tom nelze neviděti prvek mravní s hlediska statického i s hlediska dynamického.

Vůdčí ideou práva je spravedlnost. Kde se od ní odchylují lidé, povolání k tomu, aby jí sloužili, chybují se; musíme je podrobiti kritice nejpřísnější, ať to jsou zákonodárci nebo vykonavatelé práva. Ale není a v dohledné době nebude kultury bez práva. Každý lid má právo, jaké si zaslouží. Zvýší-li se hladina obecné mravnosti, zvýší se i hladina práva. Ale ani v oboru práva není správné obracet se zády k směru skutečného pokroku a hlásat věci, které vývoj dávno smetl do propadlého dějin.

Za drem Ferdinandem Pelcem.

Dne 15. září t. r. zemřel v Zábřehu n. O. a dne 17. září byl zpopelněn v Mor. Ostravě notář dr. Ferdinand Pelc.

Dr. Ferdinand Pelc narodil se 10. května 1876 v Kladrubech u Kelče na Valašsku. Po odbytých gymnasiálních studiích ve Val. Meziříčí a universitních v Praze působil od roku 1899 v soudní službě u krajského soudu v Novém Jičíně, pak od roku 1903 jako kandidát notářství ve Voticích a Turnově v Čechách, v Bystřici p. Pernštýněm, v Rožnově a od 1. listopadu 1904 v Mor. Ostravě a jako notář od 1. října 1907 ve Slezské Ostravě a od 27. října 1919 v Mor. Ostravě.

V Mor. Ostravě i Slezské Ostravě jako koncipient i jako notář rozvinul dr. Pelc obsáhlou činnost veřejnou; tomuto kraji, kde život rychleji a vášnivěji bije, kde německý velkokapitál v uhelných dolech a železárnách utiskoval politicky, národnostně i hospodářsky český živel, kde vládl pověstný markýz Géro (arcivévoda Bedřich), věnoval dr. Pelc svůj veškerý volný čas, své bohaté zkušenosti i vědomosti, ba lze říci celou svoji životní energii. Poslechl volání Petra Bezruče a dal se v boj za národnostní a hospodářské i politické osvobození svého lidu. A tak vidíme dra Pelce v pilné práci v osvětových, hospodářských a politických spolcích, brzy je postaven v čelo Slezské Matice Osvěty Lidové pro Těšínsko ve Sl. Ostravě, která pod jeho vedením rozvíjí bohatou činnost kulturní i hospodářskou, po převratě je předsedou plebiscitní komise pro Těšínsko, své zkušenosti a poznatky z této doby popisuje v pěkné své knize »O Těšínsko«, a pak předsedou zemské správní komise pro Slezsko, kteroužto funkci zastává až do spojení Slezska s Moravou, pak je členem zemského zastupitelstva a zemské komise finanční v zemi mor.-slezské. Dále byl dr. Pelc dlouholetým předsedou Národního divadla mor.-slezského, Moravsko-slezských elektráren a členem státní elektrárenské rady.

Jako notář požíval velké důvěry své početné klientely a vychoval našemu stavu celou řadu zdatných kandidátů, kteří působí dnes na různých místech.

Pohřbu dra Pelce zúčastnily se nepřehledné řady lidu městského i venkovského z Mor. Ostravy a bližšího i širšího okolí, celá řada osobností politického, hospodářského i kulturního života a mnoho jeho kolegů notářů; za notáře čsl. rozloučil se při pohřbu se zesnulým notář dr. Josef Tognér a za jeho personál a bývalé i nynější koncipienty poděkoval zesnulému kol. dr. Eduard Novotný.

Notáři čsl. zachovají dru Ferdinandu Pelcovi čestnou a vděčnou vzpomínku.

tg.